

Baranowski, Henryk

"Vilniaus periodiniai leidiniai
1760-1918 : bibliografinė rodyklė",
Jadvyga Kazlauskaitė, Vilnius 1988 :
[recenzja]

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 29/2, 135-136

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jadvyga Kazlauskaitė, *Vilniaus periodiniai leidiniai 1760—1918, Bibliografinė rodykle*, Vilnius 1988, ss. 114.

Otrzymaliśmy od dawna oczekiwany i potrzebny spis bibliograficzny wileńskich wydawnictw periodycznych, obejmujący okres: 1760 do grudnia 1918 r. włącznie. Spis liczy 505 pozycji i ułożony jest w dwóch ciągach: jeden to tytuły czasopism drukowanych alfabetem łacińskim (371 pozycji), drugi — tytuły drukowane cyrylicą (poz. 372—505). Opis bibliograficzny podaje, prócz tytułów i podtytułów, ich częstotliwość, wydawcę, redaktora(-ów), drukarnię, zmiany tytułu, liczbę numerów w każdym roczniku, dodatki, wreszcie sigła bibliotek, w których dany tytuł się znajduje. Tytuły zmienione w trakcie ukazywania się czasopisma podawane są poza tym w formie odsyłaczy do tytułu głównego, jeśli jednak tytuł taki usamodzielniał się, wykazywany jest oddzielnie. Wśród sigłów bibliotek spotyka się najczęściej nazwy bibliotek: Uniwersyteckiej, Republikańskiej i Akademii Nauk w Wilnie.

Poza zrębem głównym znajduje się chronologiczny spis czasopism ułożony według języków, w jakich się one ukazywały, dalej spis nazwisk redaktorów i wydawców, spis drukarni, wreszcie na końcu podana jest bibliografia załącznika licząca 51 pozycji. Interesujący jest spis chronologiczny. Oto ilości czasopism według języków w kolejności występującej w nim: w litewskim — 60 tytułów, w rosyjskim — 130, białoruskim — 14, polskim — 207, łacińskim — 2, francuskim — 4, niemieckim — 17, żydowskim — 88 (w hebrajskim — 20, w jidisz — 68). Najstarszym czasopismem polskim jest „Kurier Litewski” (1760—1763), litewskim — „Vilniaus Žinios” (1904—1909), rosyjskim — „Litowskij Wiestnik” (1834—1840), białoruskim — „Muzyckaja Prawda” (1862—1863).

Bibliografia nie uwzględniła zupełnie kalendarzy, które zaliczane są do wydawnictw periodycznych; szkoda, gdyż w ten sposób uniknął rejestracji m.in. „Kalendarz Wileński Informacyjny”, ukazujący się bez przerwy od roku 1906 aż poza okres objęty omawianą bibliografią. Zarejestrowano natomiast dużą liczbę efemeryd, zwłaszcza o charakterze lewicowym, jak również jednodniówek. Ze znacznie poważniejszych i wartościowszych noworoczników uwzględniony został tylko jeden: „Lud i Czas” (1845), brak zaś jest takich, jak: „Biruta” J. Krzczkowskiego (1837—1838), „Bojan” A. Pieńkiewicza (1838), „Linksmine” L. A. Jucewicza (1841), „Noworocznik Litewski” H. Klimaszewskiego (1831), „Radegast” A. H. Kirkora (1843), „Rimembranza” J. Krzczkowskiego (1843), „Rocznik Literacki” R. Podbereskiego (1849), „Rusałka” A. K. Grozy (5 tomów z lat 1838—1842), „Znicz” J. Krzczkowskiego (1834—1835). Brak to istotny, gdy się zważy, iż dotyczy polskich wydawnictw periodycznych okresu międzypowstaniowego, uważanego do niedawna za okres martwoty w życiu kulturalnym Wilna.

Brak jest ponadto następujących jeszcze tytułów: „Dzwon”, miesięcznik społeczno-literacki (1898), „Koleśa dla Dzieci (1836, 1838, 1840—1841), „Magazyn Wesołych i Moralnych Zabaw” (1812), „Monitor Wileński. Jednodniówka satyryczno-humorystyczna”, red. i wyd. W. Tomaszewicz (1911), „Rocznik Gospodarczy” (1839).

Pomimo tych usterek bibliografia stanowić będzie pożyteczne narzędzie w pracy prasoznawcy, historyka, bibliografa, socjologa, polonisty. Życzyć by należało, by okres międzywojenny otrzymał również swoją bibliografię, ale tę pracę musimy wykonać już u nas.

Henryk Baranowski

Polskie czasopisma religijno-społeczne w XIX wieku. Materiały do katalogu, pod red. Barbary Lesisz, Czesławy Drapińskiej, ks. Daniela Olszewskiego, o. Kazimierza Marciniaka, Warszawa—Lublin 1988, ss. 939.

Wychodząc z założenia, że czasopisma stanowią istotną podstawę źródłową do badań polskiej kultury religijnej okresu niewoli narodowej, zespół pracowników Instytutu Tomistycznego podjął prace nad sporządzeniem wykazu polskich czasopism społeczno-religijnych. W tytule recenzowanej pracy określono, że ujęto w niej czasopisma z XIX w. We wstępie znajdujemy jednak wyjaśnienie, że wydawnictwo obejmuje lata 1800—1918. Poprawne wydaje się zakończenie właśnie na odzyskaniu niepodległości, gdyż jest to ważna data również w historii prasy polskiej. O ile jednak końcowa cezura została słusznie przyjęta przez autorów, zastrzeżenia budzi cezura początkowa. Rok 1800 nie stanowił w zasadzie ważnego wydarzenia ani w dziejach społecznych, ani religijnych, ani tym bardziej w dziejach prasy. Właściwsze byłoby rozpoczęcie poszukiwań od chwili utraty niepodległości, obejmując w ten sposób cały okres niewoli. Zakres chronologiczny pracy uzasadniony został przez autorów jedynie charakterem prac Instytutu Tomistycznego.

Zastrzeżenia budzi także koncepcja przedmiotu badań. Autorzy nie wyjaśnili, jak rozumiany będzie termin „czasopisma polskie”. Przystąpili do prac nad sporządzeniem wykazu czasopism „społeczno-religijnych” (s. 5), a w tytule użyli określenia „religijno-społeczne”. Nie jest to, rzecz jasna, bez znaczenia dla charakteru pracy.

Kwerendą objęto czasopisma, których tytuł wskazuje na ich wyraźny związek z życiem religijnym i z kulturą chrześcijańską, a więc te, w których tytule znajdują się określenia: „chrześcijański”, „katolicki”, „protestancki”, „ewangelicki”, „mojżeszowy”, „religijny”, „biblijny”, „teologiczny”, „parafialny”, „diecezjalny”, „zakonny”, „misyjny”, „katechetyczny”, „homiletyczny” itp., czasopisma dotyczące problemów szkolnictwa, oświaty, kultury, spraw społecznych, życia rodzinnego, określające miejsce kobiety w życiu społecznym, dotyczące młodzieży, wychowania, pisma ludowe, laickie, klerykalne, antyklerykalne, wyrażające ideologię różnych środowisk społeczno-zawodowych i orientacji społeczno-politycznych, ziemiańskich, inteligentkich, arystokracji, robotników, chłopów, wyrażające ich postawy społeczne, mentalność, programy reform. Tak szeroko rozumiane pojęcie „religijno-społeczne” dowodzi nie tylko słuszności pierwotnego, bardziej przekonującego tytułu — „społeczno-religijne”, ale pozwoliłoby nawet na połączenie obu członów nie łącznikiem, lecz spójnikiem¹.

¹ Bardziej wyraźne kryteria zastosowano w pracy (o węższym zdecydowanie zakresie) *Bibliografia katolickich czasopism religijnych w Polsce 1918—1914*, opr. i red. Z. Zieliński, Lublin 1981.